

FERGANA VALLEY VARIETY OF PLANTS AND ITS PRESERVATION

Sh.M. Khalmatova¹

Kh. Mamasidiqov²

Sh. Magripov³

Fergana State University

KEYWORDS

building material, essential oil,
dye, honey, tanning agent
supplier

ABSTRACT

In this regard, in the Fergana Valley, in the desert region, it is necessary to establish a nature reserve embodying forest and forest plants, and on the basis of this, to preserve the natural appearance typical of the desert, to preserve rare plant species and to create ecological-geographical conditions favorable for restoration and enrichment of lost species.

2181-2675/© 2022 in XALQARO TADQIQOT LLC.

DOI: 10.5281/zenodo.7258386

This is an open access article under the Attribution 4.0 International(CC BY 4.0) license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.ru>)

¹ Docent, Fergana State University, UZB

² Master, Fergana State University, UZB

³ Master, Fergana State University, UZB

FARG'ONA VODIYSI O'SIMLIKLARNING XILMA-XILLIGI VA UNI ASRASH

KALIT SO'ZLAR:

qurilish materiali, efir moyi, bo'yoq, asal, oshlovchi modda beruvchi

ANNOTATSIYA

Bu borada, Farg'ona vodiysida cho'l mintaqasida tabiiy to'qay, to'qay o'simliklarini mujassamlashtiruvchi qo'riqxonalar tashkil qilish va shu asosida cho'lga xos tabiiy ko'rinishni saqlab qolishni, noyob o'simlik turlarining saqlab qolish va yo'qolgan turlarni qayta tiklashga va boyitishga qulay bo'lgan ekologik-geografik sharoitni yaratib berishni.

Farg'ona vodiysi tabiati o'ziga xos bo'lib o'simliklar olami alohida ahamiyatga ega. Vodiya tarqalgan 97 oilaga mansub 717 turkum, 2625 turdan ko'pchiligi foydali o'simliklardir. Ular orasida oziq-ovqat, dori-darmon, kiyim-kechak, turar joy uchun qurilish materiali, efir moyi, bo'yoq, asal, oshlovchi modda beruvchi, sanoat uchun xom-ashyo yetkazib beradigan o'simliklar ko'plab uchraydi. Lekin ulardan foydalanishni talab darajasida olib bo'lmaydi. Farg'ona vodiysining yaqin yarmi tekisliklardan qolgan qismi esa adir va tog'lardan tashkil topgan. Tekislik qismining 500 ming gektari Markaziy Farg'onaga to'g'ri kelib uning 120 ming gektari qumliklar, 80 ming gektari sho'rxok yerlar, qolgan qismi esa to'qaylar, ko'llar va madaniy landshaftlardan iborat.

Markaziy Farg'ona yodgorligi xududida sof turang'ilzor 35 gektar maydonni, Qo'qon o'rmon xo'jaligi hududida esa, turang'ilning aralash xoldagi to'qayzorlari ming gektarni tashkil etadi, lekin qo'shjiyda sof xolda shu o'rmon xo'jaligining Yangi Obod bo'limida kichik maydonlarda saqlanib qolgan xolos. Yildan yilga ular egallagan maydonlar qisqarib, bormoqda.

Qumtepaliklardagi qora saksovul, oq saksovul, cherkez, qandim, qum uzini, quyon suyak kabi va butazorlar xam yil sayin siyraklashib, ayrim joylarda esa mutlaqo yo'qotish xavfi ostida turibdi. Bular o'tin va ipak qurtiga dasta uchun ko'plab kesib olinmoqda. Urug'idan bahorda tabiiy holda unib chiqqan nihollarni esa tuyoqli hayvonlar tomonidan tepkinlanib barbod bo'lmoqda.

Ulardan pichan tayyorlashni tartibga keltirib, yontoqzorlar va shirinmiyalar saqlanib qolgan maydonlarni qat'iy nazorat ostiga olinmasa asta-sekin yo'qolib ketishi mumkin.

Cho'l mintaqasida qo'shjiyda, turang'il, qandim, saksovul, cherkezlar kamayib, qandim (6 turi Markaziy Farg'ona uchun endem) ulardan Marg'ilon qandimi, Farg'ona qandimini topish ancha qiyin bo'lib qoldi. Yovvoyi shakar qamish (qalam) ahyon-ahyonda uchraydi xolos. Saksovul, qum izeni, cherkez, iloq, selin kabi turkumlarni xolati ham yaxshi emas. Hozircha bu hududda yulg'un, qamish, qo'g'a kabi turkumlarning vakillari tarqalgan xolos. Rang, qo'ng'irbosh, tukli bug'doyiq, piyozboshi arpa, tetraklindion, malkolmiya, bo'rigul qatron, shirach kabi o'simliklar egallagan maydonlar ham qisqarib, ayrim turlarni topish qiyin bo'lib bormoqda.

Sun'iy tashkil qilingan pistazorlarda hozirda faqat uni nomi Gulpion qishlog'i atrofida

saqlanib qoldi. Shuningdek Ol'ga na'matagi xam shu tartibda yo'q bo'lib ketdi.

Vodil qishlog'ining yuqori qismidagi past tog' va yuqori adirlarida qatron va Shoximardon tog'larida o'ziga maftun etuvchi lolazorlarni hozirda ahyon-ahyonda yakka-yakka bo'lib o'sayotganligini kuzatish mumkin xolos. Akonit suv yig'ar, isfarak turlarini, archazorlarda tarqalgan Farg'ona frutilariyasi, qo'ng'iroqsimon gulli kadonopsis, namli joylarda tarqalgan qirquloq turlari, lalmikor yerlarda tarqalgan zirani, pestrosvetli qoyalarda o'sadigan margarita mavragini, yuqori tog'da (Xurjin va Dugoba tog'larda) tarqarqalgan va 10 ming gektari yerni ishg'ol qilib yotgan oltin rangli gullari bilan hammani o'ziga jalb qilib kelgan sug'ur o'tni, tog'larda keng tarqalgan kiyik o't, o'lmas o't, tog' rayhoni, ajoyib shilvi, shirach turlari, olg'i, korolkov arumi (itkuchala), piyoz turlarini hozirgi kunda axtarib topish ancha qiyin bo'lib qoldi.

Bulardan tashqari aholi yashaydigan qishloqlarda yaqin joylashgan maydonlardagi o'rmonlar ham yil sayin siyraklashib bormoqda. Mingdon, Xolmiyon Qadamjoy, Shohimardon, So'x kabi qishloqlar atrofida qadimda archazorlar bo'lganligi isbotlovchi, to'nkalar saqlanib qolgan. Inson ta'siri tufayli archazorlar yil sayin yuqoriga, inson qadami kam yetadigan tomonga chekinib bormoqda. Agar o'simliklardan foydalanish shu tartibda davom etadigan bo'lsa ko'pchilik foydali o'simliklar qatoriga kirib qolishi shubxasiz Farg'ona vodiysi tabiati boy o'lka, uning xom ashyo zaxiralari xalqimiz talabini yetarli darajada qondirish imkoniyatiga ega. Bu borada, cho'l mintaqasida tabiiy to'qay, to'qay o'simliklarini mujassamlashtiruvchi qo'riqxonalar tashkil qilish va shu asosida cho'lga xos tabiiy ko'rinishni saqlab qolishni, noyob osimlik turlarining saqlab qolish va yo'qolgan turlarni qayta tiklashga va boyitishga qulay bo'lgan ekologik-geografik sharoitni yaratib berishni, xalq tabobati va dori tayyorlovchi xususiy korxonalar xodimlari bilan bog'liq dorivor o'simliklarni yig'ib olishdagi tartibsizliklarni oldini olishga erishish va nazoratni kuchaytirishni, xalq ayniqsa maktab o'quvchilari va talabalar o'rtasida targ'ibot ishlarini kuchaytirish maqsadga muvofiqdir.

FOYDALANILGAN ADABYOTLAR RO'YXATI

1. Халматова, Ш., Усманова, Т., & Акрамов, А. (2022). ЭКОЛОГИЧЕСКИЕ ПОСЛЕДСТВИЯ ВОЗДЕЙСТВИЯ ЧЕЛОВЕКА НА РАСТИТЕЛЬНЫЙ И ЖИВОТНЫЙ МИР. *THEORY AND ANALYTICAL ASPECTS OF RECENT RESEARCH*, 1(5), 547-554.
2. Abarjon o'g'li, A. A., & Barchinoy, M. (2022). YER USTI VA OSTI SUVLARINI IFLOSLANTIRUVCHI ASOSIY MANBALAR. *IJODKOR O'QITUVCHI*, 2(20), 216-219.
3. Abarjon o'g'li, A. A. (2022). SHO 'RLANGAN ERLARDA DUKKAKLI DON EKINLARINI EKISHNING AFZALLIGI. *INNOVATION IN THE MODERN EDUCATION SYSTEM*, 2(18), 351-354.
4. Холикулов, М., & Ёқубов, Ж. (2022). ГУЛШИРАНИНГ ҚАЙТА-ҚАЙТА ОЛИНИШИНИ УНИНГ УМУМИЙ МИҚДОРINI ОШИРИЛИШИГА ИЖОБИЙ ТАЪСИРИ. *INNOVATIVE DEVELOPMENTS AND RESEARCH IN EDUCATION*, 1(6), 81-86.

5. Холикулов, М. Р., & Хамидов, Г. Х. ФЛОРИСТИЧЕСКИЙ СОСТАВ МЕДОНОСНЫХ РАСТЕНИЙ ФЕРГАНСКОЙ ДОЛИНЫ И ПУТИ ИХ РАЦИОНАЛЬНОГО ИСПОЛЬЗОВАНИЯ И ОХРАНЫ.
6. Holikulov, M. R. (2020). THE HERB (*Capparis spinosa* L) IS AN IMPORTANT HONEY PLANT. *Scientific Bulletin of Namangan State University*, 2(3), 165-170.
7. Ahmedova, D. M., & Maksudova, G. M. (2020). THE ROLE OF MOISTURE AS AN ECOLOGICAL FACTOR IN GROWTH OF COTTON PLANTS. *Theoretical & Applied Science*, (8), 73-76.
8. Ahmedova, D. M., & Maksudova, G. M. (2020). МОРФОЛОГИЯ ПЫЛЬЦЫ НЕКОТОРЫХ ВИДОВ И ГИБРИДОВ ХЛОПЧАТНИКА. *Theoretical & Applied Science*, (5), 84-87.
9. Zakirova, S., Axmedova, D., & Artikova, G. Z. (2021, July). AGROTECHNICAL MEASURES FOR SAND DEVELOPMENT. In *Конференции*.
10. To'lanovna, M. A., & Erkinovna, U. T. (2022). FARG'ONA SHAHAR INFRASTRUKTURASIDA MANZARALI O 'SIMLIKLARNING TUTGAN O'RNI VA RO'LI. INNOVATION IN THE MODERN EDUCATION SYSTEM, 2(18), 360-365.
11. Abdullayeva, M., & Gaybullayeva, M. (2022). NO 'XATNI FOTOSINTEZ JADALLIGI VA MAXSULDORLIGIGA EKOLOGIK OMILLAR TA'SIRI. *IJODKOR O'QITUVCHI*, 2(22), 341-346.
12. Abdullayeva, M. (2022). KUZGI BUG 'DOYNING FOTOSINTEZ MAHSULDORLIGIGA KO 'CHAT VA O 'G 'ITLAR MIQDORINI TA'SIRI. *IJODKOR O'QITUVCHI*, 2(22), 334-340.
13. Гайбуллаева, М. Ф., & Абдулазизова, Н. (2019). Роль развития экологического образования в Республике Узбекистан. *Молодой ученый*, (17), 64-66.
14. Гайбуллаева, М. Ф., Баратова, Ф., & Норкузиева, Т. (2019). Общие проблемы экологии. *Молодой ученый*, (28), 203-205.
15. Turdaliyev, A., Asqarov, K., & Xodjibolayeva, N. (2019). Geoenergetic features of lanthanoids and radioactive elements in irrigated soils. *Scientific journal of the Fergana State University*, 2(4), 53-57.